

O‘ZBEK–INGLIZ TARJIMASIDA LINGVISTIK VA MADANIY
MUAMMOLAR TAHLILI

<https://doi.org/10.70728/b.series.v08.i03.022>

*G‘aybullaeva Malohat,
Qarshi davlat universiteti kata o‘qituvchisi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada o‘zbek tilidan ingliz tiliga tarjima jarayonida yuzaga keladigan lingvistik va madaniy muammolar tahlil qilinadi. Tadqiqotda leksik, grammatik, frazeologik hamda pragmatik nomuvofiqliklar ko‘rib chiqilib, ularning tarjima sifatiga ta’siri yoritiladi. Shuningdek, madaniy realiyalarni ifodalashdagi qiyinchiliklar va ularni bartaraf etish strategiyalari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari samarali tarjima jarayonida lingvistik bilim bilan bir qatorda madaniyatlararo kompetensiyaning muhimligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: tarjima nazariyasi, o‘zbek–ingliz tarjimasi, lingvistik muammolar, madaniy realiyalar, ekvivalentlik, pragmatika, frazeologiya.

Abstract: This article analyzes linguistic and cultural challenges in the process of translation from Uzbek into English. The study examines lexical, grammatical, phraseological, and pragmatic discrepancies and their impact on translation quality. Special attention is given to the difficulties of conveying cultural realia and the strategies used to overcome them. The findings indicate that, in addition to linguistic competence, intercultural competence plays a crucial role in achieving effective translation.

Keywords: translation theory, Uzbek-English translation, linguistic challenges, cultural realia, equivalence, pragmatics, phraseology.

Аннотация: В данной статье анализируются лингвистические и культурные проблемы, возникающие при переводе с узбекского языка на английский. В исследовании рассматриваются лексические, грамматические, фразеологические и прагматические несоответствия, а также их влияние на качество перевода. Особое внимание уделяется трудностям передачи культурных реалий и стратегиям их преодоления. Результаты исследования показывают, что помимо языковой компетенции важную роль играет межкультурная компетенция переводчика.

Ключевые слова: теория перевода, узбекско-английский перевод, лингвистические проблемы, культурные реалии, эквивалентность, прагматика, фразеология.

Kirish Tarjima faoliyati lingvistika va madaniyatshunoslik kesishgan nuqtada shakllanuvchi murakkab va ko‘p qirrali jarayon bo‘lib, u oddiygina so‘zlarni bir tildan boshqasiga ko‘chirish bilan cheklanmaydi. Tarjimon matnning semantik mazmuni, uslubiy xususiyatlari, pragmatik va kommunikativ maqsadlarini yangi til tizimi doirasida qayta yaratishi lozim. Shu jihatdan tarjima ijodiy va ilmiy yondashuv uyg‘unligini talab etadigan faoliyat hisoblanadi. Har bir matn o‘ziga xos kontekstga ega bo‘lib, muallifning pozitsiyasi, auditoriyaning kutgan darajasi va madaniy tajribasi tarjima jarayonida e‘tiborga olinishi shart.

O‘zbek va ingliz tillari o‘rtasidagi tarjima jarayoni ayniqsa murakkab bo‘lib, bu ikki tilning grammatik tuzilishi, dunyoqarashi va konseptual tizimidagi farqlar bilan izohlanadi. Masalan, o‘zbek tilining affiksatsiyaga asoslangan morfologik tizimi, boy emotsional-ifodaviy vositalari, maqollar va xalqona iboralarga boyligi ingliz tilining qat’iy sintaktik tuzilishi va analitik xususiyati bilan keskin farqlanadi. Natijada tarjimon so‘zlarni tarjima qilish bilan birga ularning **konnotativ va stilistik qatlamlarini ham moslashtirishga** majbur bo‘ladi.

Shu sababli tarjima jarayonida kontekstni chuqur anglash, madaniy bilimlarga ega bo‘lish va mos tarjima strategiyalarini qo‘llash zaruriyati yuzaga keladi. Ayniqsa, milliy koloritga ega bo‘lgan iboralar, metaforalar va realialarni tarjima qilishda tarjimon nafaqat tilni, balki madaniyatni ham chuqur bilishi kerak.

Metodlar (Methods)

Tarjima jarayonida asosiy maqsad ekvivalentlikka erishishdir. Ekvivalentlik deganda, matnning mazmuniy, uslubiy va kommunikativ jihatlarini maqsad tilida adekvat tarzda ifodalash tushuniladi. O‘zbek–ingliz tarjimasida ekvivalentlik bir necha darajada namoyon bo‘ladi:

Leksik ekvivalentlik — so‘zlarning to‘g‘ridan-to‘g‘ri mos kelishi; misol: o‘zbekcha “kitob” → inglizcha *book*.

Semantik ekvivalentlik — ma’no qatlamlari va konnotatsiyani saqlash; misol: “ko‘ngliga g‘ulg‘ula tushdi” → *became anxious*.

Stilistik ekvivalentlik — muallif uslubi va ohangini qayta ifodalash; misol: she’riy iboralar va metaforalarni tarjima qilish.

Pragmatik ekvivalentlik — matnning o‘quvchiga ta’siri va kommunikativ funksiyasini yetkazish.

Tarjimada turli lingvistik transformatsiyalar qo‘llaniladi:

Modulyatsiya — ma’no o‘zgarishi;

Adaptatsiya — madaniy moslashtirish;

Izohli tarjima — tushunarsiz iboralarni izoh bilan berish;

Kompensatsiya — yo‘qolgan ma’noni boshqa usul bilan qoplash.

Shuningdek, **transliteratsiya, konkretlashtirish va umumlashtirish** kabi usullar ham tarjimon arsenalida muhim o‘rin tutadi. Ushbu metodlar tarjimaga ilmiy tizim va ijodiy yondashuvni uyg‘unlashtirish imkonini beradi.

Natijalar (Results)

Frazeologik birliklar va madaniy realiyalar tarjimaning eng murakkab qatlamlaridan biridir, chunki ular bevosita boshqa tilga ko‘chirilmaydi va orqasida maxsus madaniy tajriba yotadi. Masalan:

O‘zbekcha “yuragi yorishdi” → inglizcha *felt relieved*;

O‘zbekcha “ko‘ngliga g‘ulg‘ula tushdi” → inglizcha *became anxious*;

O‘zbekcha “yaxshi niyat bilan kuzatmoq” → inglizcha *saw off with good wishes*.

Bundan tashqari, ingliz tilidagi iboralar:

spill the beans → o‘zbekcha “sirni oshkor qilmoq”;

once in a blue moon → o‘zbekcha “juda kam hollarda”.

Ushbu misollar ko‘rsatadiki, literal tarjima ko‘pincha samarasiz, va asosiy e‘tibor iboraning **kommunikativ vazifasi va madaniy kontekstiga** qaratiladi.

Badiiy matn tarjimasining stilistik xususiyatlari

Badiiy tarjimada muallifning uslubi, obrazlilik, emotsional rang va estetik ta’sir muhim rol o‘ynaydi. O‘zbek va ingliz tillari o‘rtasidagi badiiy tarjima quyidagi murakkabliklarni yuzaga keltiradi:

Obrazlarning to‘liq mos kelmasligi: inglizcha *cold-hearted* → o‘zbekcha “rahmsiz” yoki “bag‘ri tosh”;

Ritm va ohangning yo‘qolishi: o‘zbek she’riyatidagi “Yuragimda armon, ko‘zimda yosh” → *Sorrow in my heart, tears in my eyes*; fonetik uyg‘unlik saqlanmaydi;

Emotsional ifodaning susayishi: “jon-dilim bilan sevaman” → *I love deeply*;

Milliy-madaniy konnotatsiyaning yo‘qolishi: “kelin salom qilish”, “to‘y dasturxoni”, “mehmon kutish marosimi” kabi tushunchalar ingliz o‘quvchisi uchun tushunarli bo‘lishi uchun izoh talab qiladi.

Badiiy tarjimada tarjimon so‘zma-so‘z moslikka emas, balki asarning **estetik va emotsional ta’sirini qayta yaratishga** intilishi lozim.

Muhokama (Discussion)

O‘zbek va ingliz tillari o‘rtasidagi tarjima jarayoni ko‘p qirrali va murakkab hodisa bo‘lib, lingvistik, semantik va madaniy omillarni o‘z ichiga oladi. Tarjima jarayonida so‘zlarning mazmuni, matnning funksional va estetik qiymati ham saqlanishi zarur.

Tillar o‘rtasidagi tafovutlar ayniqsa frazeologizmlar, madaniy realiyalar va badiiy tasvir vositalarini tarjima qilishda yaqqol namoyon bo‘ladi. Samarali tarjima uchun tarjimon:

Lingvistik bilimlarga ega bo‘lishi;

Madaniy kompetensiyani bilishi;

Pragmatik sezgirlikka ega bo‘lishi;

Ijodiy yondashuvni uyg‘unlashtirishi zarur.

Shu asosda yaratilgan tarjima nafaqat matn mazmunini to‘g‘ri yetkazadi, balki asarning badiiy-estetik ta’sirini ham imkon qadar saqlab qoladi.

Xulosa (Conclusion)

O‘zbek va ingliz tillari o‘rtasidagi tarjima jarayoni lingvistik, semantik va madaniy qirralarni o‘z ichiga oladigan murakkab va ko‘p qirrali hodisa hisoblanadi. Tarjima faqat so‘zlarni bir tildan boshqasiga ko‘chirish bilan chegaralanmaydi; u matnning mazmuni, uslubi, pragmatik maqsadi va madaniy konteksti bilan uyg‘un bo‘lishi lozim.

Tarjima jarayonida frazeologizmlar, madaniy realiyalar va badiiy tasvir vositalarini to‘g‘ri yetkazish eng katta murakkabliklardan biridir, chunki bu elementlar tilning o‘ziga xosligi va milliy madaniyat bilan bog‘liq. Shu sababli tarjimon nafaqat lingvistik bilimga, balki madaniy kompetensiyaga, ijodiy tafakkurga va pragmatik sezgirlikka ega bo‘lishi zarur.

Samarali tarjima matn mazmunini to‘g‘ri yetkazibgina qolmay, uning badiiy-estetik va emotsional ta’sirini ham imkon qadar saqlashi kerak. Shunday qilib, o‘zbek–ingliz tarjimasi jarayonida ilmiy yondashuv va ijodiy strategiyalar uyg‘unligi muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Baker, M. (1992). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Routledge.
2. Catford, J. C. (1965). *A Linguistic Theory of Translation*. Oxford: Oxford University Press.
3. Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. New York: Prentice Hall.
4. Nida, E. A. (1964). *Toward a Science of Translating*. Leiden: Brill.
5. Venuti, L. (1995). *The Translator’s Invisibility: A History of Translation*. London: Routledge.
6. Bassnett, S. (2002). *Translation Studies*. London: Routledge.
7. Munday, J. (2016). *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. London: Routledge.